

RAAP-RAPPORT 1316

Plangebied Kloosterveen III

Gemeente Assen

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: gemeente Assen

Titel: Plangebied Kloosterveen III, gemeente Assen; archeologisch vooronderzoek:
een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: mei 2006

Auteur: *drs. A.M. Bakker*

Projectcode: ASKL

Bestandsnaam: RA1316-ASKL.doc

Projectleider: drs. A.M. Bakker

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: niet van toepassing

Autorisatie: drs. T.J. ten Anscher

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2006

RAAP Archeologisch adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoud

3	1 Inleiding
6	2 Bureauonderzoek
6	2.1 Methoden
6	2.2 Archeologische verwachtingskaarten
8	3 Resultaten
8	3.1 Huidig landschap
8	3.2 Ontstaansgeschiedenis
9	3.3 Landschappelijke eenheden: bodem en geomorfologie
10	3.4 Bekende archeologische gegevens
12	3.5 Historie
13	3.6 Landschappelijke eenheden en vindplaatsen
13	3.7 AHN en luchtfoto's
13	3.8 IKAW
15	4 Kwantitatieve archeologische verwachting
16	5 Kwalitatieve archeologische verwachting
17	6 Conclusies en aanbevelingen
17	6.1 Conclusies
17	6.2 Aanbevelingen
19	Literatuur
20	Gebruikte afkortingen
20	Overzicht van figuren, tabellen en losse kaartbijlagen

1 Inleiding

Algemeen

- *opdrachtgever*: gemeente Assen
- *aanleiding onderzoek*: de gemeente Assen heeft het voornemen om in de stadsrandzone van Assen 4000 woningen, 150 ha bedrijventerrein en 200 ha natuur en recreatie een plek te geven. Plangebied Kloosterveen III is een onderdeel van deze planontwikkeling.
- *datum uitvoering bureauonderzoek*: week 6 t/m 12, 2006
- *onderzoek Kloosterveen II*: in opdracht van de gemeente Assen is in 2001 een verkennend en karterend archeologisch onderzoek uitgevoerd ten behoeve van het bestemmingsplan Kloosterveen II te Assen (Exaltus, 2001). Uit het onderzoek blijkt dat de bodemopbouw in grote delen van het plangebied verstoord is. In het westelijke en zuidwestelijke deel van het plangebied bevindt zich echter een gebied met een hoge archeologische verwachting. Door middel van aanvullend onderzoek in de vorm van (mega)boringen en sonderingen worden de gebieden met een intacte podzolbodem (= E-horizont aanwezig) en de vindplaatsen uit het onderzoek van Exaltus nader in kaart gebracht (Hekman, 2006). Kloosterveen II ligt direct ten oosten van onderhavig plangebied. De plangebieden Kloosterveen II en Kloosterveen III dienen in onderlinge samenhang bekeken te worden.

Locatiegegevens

- *onderzoeksgebieden*: het plangebied is opgedeeld in 3 onderzoeksgebieden (figuur 1): een oostelijk onderzoeksgebied (verder aangeduid als onderzoeksgebied 1), een westelijk onderzoeksgebied (verder aangeduid als onderzoeksgebied 2) en een zuidelijk onderzoeksgebied (verder aangeduid als onderzoeksgebied 3).
- *plaats*: onderzoeksgebied 1 ligt aan de noordkant van de wijk Kloosterveen, ten noorden van de Pitteloseweg en ten westen van de Jan Wittestraat. Onderzoeksgebied 2 ligt ten westen van de wijk Kloosterveen, ten noorden van de Hoofdvaartsweg en ten oosten van de Norgervaart. Onderzoeksgebied 3 ligt aan de oostkant van de wijk Kloosterveen, ten oosten van de Asserwijk en ten noorden van de A28.
- *gemeente*: Assen
- *provincie*: Drenthe
- *kaartblad topografische kaart Nederland 1:25.000*: 12D
- *oppervlakte onderzoeksgebieden*: onderzoeksgebied 1: ca. 51 ha; onderzoeksgebied 2: ca. 118 ha en onderzoeksgebied 3: ca. 15 ha.

Doel

Doel van dit onderzoek was het aanscherpen van de kwantitatieve verwachtingswaarden van het plangebied ten behoeve van een zo efficiënt mogelijk PvE voor de kwalitatieve toetsing van de aanwezige archeologische waarden en verwachtingen door middel van veldonderzoek.

Onderzoeksvragen

1. Welke gegevens met betrekking tot archeologische waarden zijn reeds over het plangebied bekend?
2. Wat is de verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het plangebied?
3. Wat is de verwachting betreffende bodemverstoringen in het plangebied?

Het bureauonderzoek is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. De ligging van de onderzoeksgebieden (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Tijdens het bureauonderzoek zijn diverse gegevens omtrent het plangebied geïnventariseerd, bestudeerd en verwerkt. De volgende werkzaamheden zijn verricht:

- het bestuderen van bodem-, geo(morfo)logische, historische en topografische kaarten;
- het bestuderen van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- het inventariseren van archeologische gegevens (o.a. uit het Archeologisch Informatie Systeem ARCHIS: het nationale digitale archeologische archief; gegevens van amateur-archeologen);
- het bestuderen en verwerken van de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumentenkaart (AMK);
- het raadplegen van recente luchtfoto's;
- het inventariseren en visualiseren van belangrijke bodemverstoringen;
- het inventariseren en visualiseren van verstoringen door kabels en leidingen (inventarisatie op basis van KLIC-gegevens);
- het raadplegen van relevante literatuur (o.a. opgravings- en IVO-rapporten voor zover hiernaar wordt verwezen in ARCHIS).

2.2 Archeologische verwachtingskaarten

Om de archeologische verwachting inzichtelijk te maken, is een archeologische verwachtingskaart gemaakt (kaartbijlage 2). Een archeologische verwachtingskaart is gebaseerd op het principe dat het voorkomen van nog onbekende archeologische nederzettingsterreinen kan worden voorspeld aan de hand van de ligging van bekende archeologische vindplaatsen en de kenmerken van het landschap. Archeologische nederzettingsterreinen zijn namelijk niet willekeurig over het landschap verspreid, maar gerelateerd aan bepaalde landschappelijke eenheden of elementen die het meest geschikt waren voor bewoning of kortstondig verblijf per specifieke periode. Zo zal bijvoorbeeld een jager-verzamelaargemeenschap uit het Mesolithicum zijn (tijdelijke) nederzettingen op hoge en droge locaties hebben gekozen, maar wel in de directe nabijheid van water (drink- en viswater, vervoersroute) en bij voorkeur in overgangszones tussen diverse landschapstypen zodat een breed scala aan exploitatiemogelijkheden voorhanden was. Voor een landbouwgemeenschap uit bijvoorbeeld de Bronstijd was voor de nederzettinglocatie de aanwezigheid van goede akkergronden essentieel: voldoende groot, niet te droogtegevoelig, niet te nat en eenvoudig (licht) te bewerken, die ook verder van waterlopen af mochten liggen.

Op de verwachtingskaart zijn door middel van kleurvlakken de verschillende verwachtingswaarden aangegeven: de onderzoeksgebieden met een hoge, middel-hoge of lage verwachte dichtheid aan archeologische nederzettingen. Deze verwachtingskaart is dus een kwantitatieve verwachtingskaart.

Er dienen enkele kanttekeningen ten aanzien van het gebruik van de archeologische verwachtingskaart te worden gemaakt. De verwachtingskaart heeft een globaal karakter. De analyse is deels gebaseerd op extrapolatie. De belangrijkste bronkaart is een bodemkaart schaal 1:50.000 (DLO-Staring Centrum, 1991), waarvoor het veldwerk afgesloten is in 1987. Meer gedetailleerde kaarten van het plangebied zijn niet aanwezig. Aan deze bodemkaart ligt een boornet ten grondslag met een boordichtheid van 10 tot 25 boringen per 100 ha tot 1,2 m -Mv. De werkelijke grenzen van legenda-eenheden kunnen meer dan 100 m afwijken. Bovendien komen op elke bodemkaart onzuiverheden voor. Binnen vrijwel ieder kaartvlak komen delen voor waarvan de profielopbouw en/of grondwatertrap afwijkt van de omschrijving in de legenda voor dit kaartvlak. Deze beslaan ten hoogste 30% van het kaartvlak.

Het gevolg van de onnauwkeurigheid en onzuiverheid van een bodemkaart is dat kleine landschappelijke eenheden die archeologisch zeer betekenisvol zijn, voor een deel niet opgemerkt of weergegeven zijn. Om dergelijke eenheden in kaart te brengen, is een boordichtheid nodig van circa 6 boringen per ha. Het AHN geeft een nauwkeurig beeld van de hoogteligging van het maaiveld en compenseert omissies op de bodemkaart voor zover het gaat om niet-geëgaliseerde opduikingen die niet door een (dikke) veenlaag zijn afgedekt. In onderhavige studie is het AHN (kaartbijlage 1: donkerblauw zijn de relatief laaggelegen delen, geel zijn de relatief hooggelegen delen) in de analyses betrokken en onder meer gebruikt om de bodemkaart schaal 1:50.000 te verfijnen (vergelijk kaartbijlagen 1 en 2).

3 Resultaten

3.1 Huidig landschap

De onderzoeksgebieden zijn open gebied gekenmerkt door grasland afgewisseld met akkerland. In onderzoeksgebied 1 liggen de kavels noord-zuid georiënteerd. Ze worden begrensd door sloten. In het zuidoosten van het onderzoeksgebied ligt bebouwing. In onderzoeksgebied 2 ligt in het zuiden de Drentsche Hoofdvaart met aan weerszijden lintbebouwing. Haaks op de Drentsche Hoofdvaart liggen noord-zuid georiënteerde kavels die in het midden van het onderzoeksgebied doorsneden worden door de Domeinweg. De kavels worden begrensd door sloten. In onderzoeksgebied 3 loopt de oriëntatie van de kavels sterk uiteen. De kavels worden begrensd door sloten. In dit onderzoeksgebied liggen enkele erven met bebouwing.

3.2 Ontstaansgeschiedenis

De huidige vorm van het landschap vindt zijn oorsprong in het Midden en Laat Pleistoceen. Het wordt gekenmerkt door lage heuvelruggen die in het Saalien door stuwing van landijs zijn ontstaan. De kernen van deze ruggen bestaan uit dikke pakketten keileem (Formatie van Drenthe) en daaronder potklei (Formatie van Peelo). Potklei bestaat uit grijze tot zwarte, zware tot zeer zware klei die is afgezet in diepe bekkens en meren tijdens het Midden Elsterien (omstreeks 300.000-250.000 jaar geleden; Pannekoek & Van Straaten, 1992; DLO-Staring Centrum, 1991). In deze periode bereikte het landijs Noord-Nederland wel, maar bedekte het nog niet. Tijdens het Midden Saalien (omstreeks 200.000 jaar geleden) werd Noord-Nederland geheel bedekt met ijs. Deze ijstijd werd, evenals de andere ijstijden, veroorzaakt door afkoeling van de aarde, waardoor vanuit de Noordpool onmetelijke ijsvelden over Scandinavië en Noordwest-Europa werden gestuwd. Deze ijsmassa voerde allerlei materialen en grondsoorten (o.a. rotsblokken, grind, zand en kleideeltjes) voor zich uit en met zich mee. Deze materialen werden vernalen tot keileem. Door de stuwing van het ijs ontstonden keileemruggen en is het Drents Plateau gevormd, waarop zich ook het plangebied bevindt. In het zuidoosten van onderzoeksgebied 2 ligt keileem/potklei aan de oppervlakte.

In het Vroeg Weichselien begon het ijs te smelten. Het smeltwater moest zijn weg oppervlakkig zoeken via de randen van het Drents Plateau omdat de afgezette keileem niet of nauwelijks waterdoorlatend is. Door de eroderende werking van het smeltwater ontstonden dalen en laagten waarin fluvioperiglaciale zanden en soms verspoeld keileem werden afgezet.

In de Weichsel-ijstijd (ca. 110.000-10.000 voor Chr.) reikte het landijs niet verder dan Noord-Duitsland. Als gevolg van het koude, droge klimaat was in onze streken sprake van een poolwoestijn met een schaarse begroeiing. In het open landschap had de wind vrij spel en werden grote hoeveelheden zand verplaatst en elders afgezet. Dit zogenaamde dekzand wordt in grote delen van Noordwest-Europa aan de oppervlakte aangetroffen. Ook het Noord-Nederlandse keileemlandschap werd grotendeels met een laag dekzand bedekt. Dekzand dagzoomt in het zuiden van onderzoeksgebied 2 en in het noorden van onderzoeksgebied 3.

In onderzoeksgebieden 1 en 2 liggen (mogelijk) 4 dobben (zie kaartbijlage 2). Dobben kunnen op verschillende wijze zijn ontstaan. Indien ze zijn gegraven (als veedrinkplaats), wordt gesproken van poelen. Men spreekt van een ven als de depressie is ontstaan door uitblazing van (dek-)zand. Als de depressie is ontstaan als gevolg van het afsmelten van een ondergrondse ijskern uit het de laatste IJstijd (het Weichselien), dan spreekt men van een pingoruïne. Daaromheen kan een pingowal liggen (ontstaan door afglijding van het sediment dat door de ijskern omhoog werd gedrukt).

Vanaf het begin van het Holoceen (vanaf ca. 10.000 voor Chr.) vond een snelle zeespiegelstijging plaats. Hierdoor steeg ook de grondwaterspiegel en werden laaggelegen delen van het pleistocene landschap zo nat dat zich hier veen kon ontwikkelen. Dat is ook het geval geweest in de onderzoeksgebieden. Uiteindelijk zijn ook de hoogste delen van het landschap met veen overdekt geraakt. Mogelijk is dit reeds het geval geweest in de Prehistorie. De veengroei ging door tot in de Middeleeuwen. Pas in de 19e eeuw worden de onderzoeksgebieden ontgonnen.

3.3 Landschappelijke eenheden: bodem en geomorfologie

Grotere dekzandvoorkomens

In de onderzoeksgebieden komen grotere dekzandvoorkomens voor die min of meer samenvallen met de veldpodzolen op de bodemkaart (DLO-Staring Centrum, 1991: codes Hn21 en Hn23). Deze liggen relatief hoog (zie kaartbijlage 1). Op de flanken van de dekzandvoorkomens liggen moerige podzolgronden (codes zWp en iWp) en op de laagste delen ervan veengronden met een veenkoloniaal dek en een humuspodzol (code iVp). De grotere dekzandvoorkomens vallen op de geomorfologische kaart (Stiboka, 1977) globaal samen met grondmorene, al dan niet met welvingen.

Laagten

De laagten in de onderzoeksgebieden zijn op de bodemkaart herkenbaar als veengronden met veenkoloniaal dek, met zand ondieper dan 120 cm (code iVz), of, in de diepste delen, met zeggeveen, rietzeggeveen of moerasbosveen (code iVc). Deze veengronden zijn altijd nat geweest. De laagten vallen op de geomorfologische kaart globaal samen met een veenkoloniale ontginningsvlakte, relatief laaggelegen.

Dekzandkoppen

In de laagten liggen in onderzoeksgebied 2 enkele dekzandkoppen. Op de bodemkaart zijn deze niet weergegeven. Op het AHN zijn ze wel herkenbaar (zie kaartbijlage 1).

Mogelijke pingoruïnes

In het centrale deel van onderzoeksgebied 1 ligt mogelijk één pingoruïne (I). In het zuidwesten van onderzoeksgebied 2 kan sprake zijn van 2 pingoruïnes (II en III) en in het zuidoosten van onderzoeksgebied 2 ligt misschien nog een pingoruïne (IV). Zij zijn te herkennen op het AHN (kaartbijlage 1) en op luchtfoto's (ROBAS Producties, z.j.; Kersbergen, 2005). Op de bodemkaart (DLO-Staring Centrum, 1991) komt alleen dobbe II voor. Op de geologische en de geomorfologische kaart zijn geen dobben weergegeven binnen de onderzoeksgebieden.

3.4 Bekende archeologische gegevens

De bekende vindplaatsen in de onderzoeksgebieden en hun directe omgeving staan hieronder vermeld (zie ook kaartbijlagen 1 en 2). De volgorde is min of meer chronologisch. Als vondsten van een bepaalde vindplaats met zekerheid aan verschillende perioden toe te kennen zijn, is de desbetreffende vindplaats bij elke relevante periode vermeld.

Onderzoeksgebied 1

Paleolithicum-Neolithicum

- ARCHIS-waarnemingsnummer 58157 (Exaltus, 2001: Kloosterveen II): oppervlaktevondst ten zuiden van het onderzoeksgebied op een dekzandrug: 1 vuurstenen steker.

Onderzoeksgebied 2

Paleolithicum

- ARCHIS-waarnemingsnummer 214249: oppervlaktevondsten in het onderzoeksgebied: 2 vuurstenen klingfragmenten, 1 stuk vuursteen, (type onbekend), 1 vuurstenen afslag.

Paleolithicum - Mesolithicum

- Monumentnummer 8894/ARCHIS-waarnemingsnummer 613: ten noordoosten van het onderzoeksgebied ligt een terrein van archeologische betekenis. Op het terrein is laat-paleolithische/mesolithische bewoning aangetroffen. Op het terrein en in de omgeving zijn tijdens een veldkartering vuurstenen artefacten gevonden: 25 vuurstenen klingen, 2 vuurstenen schrabbers, 1 vuurstenen microsteker, 7 vuursteenfragmenten van klingen, 379 vuurstenen afslagen, 218 vuurstenen brokken en 9 vuurstenen kernen.
- ARCHIS-waarnemingsnummer 214256: oppervlaktevondsten direct ten oosten van het onderzoeksgebied, op een ontgonnen veenvlakte: 4 vuurstenen klingen, 25 stuks vuursteen (type onbekend), 6 vuurstenen kernen, 10 vuursteen fragmenten van klingen, 30 vuurstenen afslagen, 1 geretoucheerde vuurstenen afslag.

- ARCHIS-waarnemingsnummer 214254: oppervlaktevondsten in het onderzoeksgebied op een ontgonnen veenvlakte: 1 vuurstenen trapezium, 9 vuurstenen klingen, 138 vuurstenen afslagen, 10 stuks vuursteen (type onbekend), 5 vuurstenen kernen, 6 vuurstenen fragmenten van klingen, 1 geretoucheerde vuurstenen kling, 1 kernpreparatie kling en een klopsteen.

Paleolithicum - Neolithicum

- ARCHIS-waarnemingsnummer 58159 (Exaltus, 2001: Kloosterveen II): oppervlaktevondsten ten oosten van het onderzoeksgebied, op een dekzandrug: 4 vuurstenen afslagen, 3 verbrande vuurstenen afslagen, 1 vuurstenen kling, 2 vuurstenen kernen, 1 vuurstenen schrabber.
- ARCHIS-waarnemingsnummer 58154 (Exaltus, 2001: Kloosterveen II): oppervlaktevondsten ten oosten van het onderzoeksgebied, op een dekzandrug: 1 vuurstenen afslag, 2 brokken vuursteen.
- ARCHIS-waarnemingsnummer 613: oppervlaktevondsten ten noordoosten van het onderzoeksgebied: 1 vuurstenen steker en 1 B-spits.
- Amateurvindplaats 1: oppervlaktevondst op de flank van een dekzandvoorkomen: 1 vuurstenen boor.
- Amateurvindplaats 2: oppervlaktevondst op de flank van een dekzandvoorkomen: 1 vuurstenen schaaftje.
- Amateurvindplaats 3: oppervlaktevondst op de flank van een dekzandvoorkomen: 1 vuurstenen afslag.
- Amateurvindplaats 4: oppervlaktevondst op de flank van een dekzandvoorkomen: 1 vuurstenen kling.
- Amateurvindplaats 5: oppervlaktevondsten op de flank van een dekzandvoorkomen: 1 vuurstenen afslag.
- Amateurvindplaats 6: oppervlaktevondst op de flank van een dekzandvoorkomen: 1 afslag.
- Amateurvindplaats 7: oppervlaktevondst op een dekzandrug: 1 vuurstenen afslag/werktuig.
- Amateurvindplaats 8: oppervlaktevondsten op de flank van een dekzandvoorkomen: verbrand vuursteen.
- Amateurvindplaats 9: oppervlaktevondsten op de flank van een dekzandvoorkomen: verbrand vuursteen.

Mesolithicum

- ARCHIS-waarnemingsnummer 214272: oppervlaktevondsten ten oosten van het onderzoeksgebied, op een ontgonnen veenvlakte: 1 vuurstenen klingfragment, 3 vuurstenen afslagen, 1 vuurstenen kern.
- Monumentnummer 9018/ARCHIS-waarnemingsnummer 214462: oppervlaktevondsten ten zuiden van het onderzoeksgebied, op een ontgonnen veenvlakte: 6 vuurstenen afslagen, 2 vuurstenen klingen, 1 geretoucheerde brok vuursteen, 2 stuks vuursteen (type onbekend).
- ARCHIS-waarnemingsnummer 214518: oppervlaktevondsten ten oosten van het onderzoeksgebied: 1 vuurstenen afslag, 1 vuurstenen kling, 1 vuurstenen kern.

Late Middeleeuwen

- ARCHIS-waarnemingsnummer 214254: oppervlaktevondst in het onderzoeksgebied, op een ontgonnen veenvlakte: 1 middeleeuwse randscherf.

Onderzoeksgebied 3*Paleolithicum - Neolithicum*

- ARCHIS-waarnemingsnummer 47343: oppervlaktevondsten in het oosten van het onderzoeksgebied: 3 fragmenten verbrand vuursteen.

Paleolithicum - Nieuwe tijd

- ARCHIS-waarnemingsnummer 47343: oppervlaktevondst in het oosten van het onderzoeksgebied: 1 ovale, platte geslepen steen.

Mesolithicum

- ARCHIS-waarnemingsnummer 214546: oppervlaktevondsten ten westen van het onderzoeksgebied: 55 vuurstenen afslagen, 1 vuurstenen klingschrabber, 1 vuurstenen kling geretoucheerd, 1 B-spits, 4 vuurstenen kernen, 17 vuurstenen klingen, 23 stuks vuursteen (type onbekend).

Late Middeleeuwen - Nieuwe tijd

- ARCHIS-waarnemingsnummer 47343: oppervlaktevondsten in het zuiden van het onderzoeksgebied: 2 aardewerkscherven (kogelpot), 1 fragment van een stuk glas en 1 fragment van een glasslak. De 2 laatste vondsten worden in ARCHIS gedateerd in de Bronstijd/IJzertijd-Nieuwe tijd. Deze dateringen zijn wat ruim genomen.

3.5 Historie

In het kader van onderhavig onderzoek zijn de kadastrale minuten uit 1818/1823 (kaartbladen H1, G5 Assen en M2 Vries), een kaart uit 1896 (ROBAS Producties, 1990) en Franse kaarten van Drenthe uit 1811-1813 (Versfelt & Schoor, 2001) gebruikt. De onderzoeksgebieden liggen in de veengebieden Kloosterveen en Zeyerveen. Deze veengebieden waren in de vroege 19e eeuw nog grotendeels ongerept (woeste gronden/hoogveen). De Kloosterveen maakt deel uit van een groter veencomplex: de Smilderveen. De Drentsche Hoofdvaart (1769 en 1780; door onderzoeksgebied 2), de Norgervaart (1816; langs de westzijde van onderzoeksgebied 2), de Asserwijk (langs de onderzoeksgebieden 1 en 3), de Domeinwijk (door onderzoeksgebied 2) en de Jan Klok Wijk (ten zuiden van onderzoeksgebied 1) zijn de vaarten van waaruit de veengebieden werden ontgonnen. In de 19e eeuw ontstond het dorp Kloosterveen, een veenkolonie aan de Drentsche Hoofdvaart (onderzoeksgebied 2).

De ontginning van het Zeyerveen (onderzoeksgebied 1) werd uitgevoerd in opdracht van 3 heren uit Assen, Zuidlaren en Ter Aard, die de grond in 1830 hadden gekocht. De ontginning was in 1937 voltooid. De bebouwing in onderzoeksgebied 1 aan de Jan Wittestraat/Asserwijk dateert oorspronkelijk uit circa 1850.

Het dichtstbijzijnde dorp ouder dan de 19e eeuwse veenontginnings-nederzettingen is het esdorp Witten, ten zuiden van de onderzoeksgebieden 2 en 3. Hiervan wordt in 1294 voor het eerst melding gemaakt. Sinds 1475 behoort het tot de goederen van het Cisterciënzerinnenklooster Maria in Campis te Assen.

3.6 Landschappelijke eenheden en vindplaatsen

De vroegste bewoners in de onderzoeksgebieden en hun directe omgeving waren de jagers/verzamelaars uit de Steentijd. Vindplaatsen uit de Steentijd zijn aangetroffen op een dekzandkop in de laagten (ARCHIS-waarnemingsnummer 214254) op de flanken van de grotere dekzandvoorkomens (ARCHIS-waarnemingsnummers 214256 en 214249; amateurvindplaatsen 1 t/m 9) en op de hoger gelegen dekzandvoorkomens (ARCHIS-waarnemingsnummers 58159, 214272, 214462 en 214518). Het is gelet op de situatie elders in Drenthe te verwachten dat de veengroei vanaf het Laat Mesolithicum/Neolithicum in toenemende mate een beperkende factor ten aanzien van de vestigingsmogelijkheden in de onderzoeksgebieden zal zijn geweest. Maar het is onbekend wanneer het veen de potentiële vestigingslocaties (dekzandkoppen en grotere dekzandvoorkomens) heeft overgroeid of zodanig heeft geïsoleerd dat deze als nederzettingslocaties afvielen. Mogelijk is sprake van een bewoningshiaat vanaf het Neolithicum tot in de late 18e/19e eeuw.

In de onderzoeksgebieden liggen geen wegen uit de Middeleeuwen of ouder. De enkele geïsoleerde middeleeuwse aardewerkvondsten (ARCHIS-waarnemingsnummers 214254 en 47343) kunnen aanwijzingen zijn voor laat-middeleeuwse activiteiten op het veen - het veen is inmiddels op de vondstlocaties verdwenen. Er zijn echter geen gegevens bekend van middeleeuwse dorpen of huisplaatsen in of in de nabijheid van de onderzoeksgebieden.

3.7 AHN en luchtfoto's

Het AHN en luchtfoto's verschaffen geen aanwijzingen voor Celtic fields of andere archeologische monumenten in de onderzoeksgebieden. De luchtfoto's en het AHN geven wel aanwijzingen voor mogelijke dobben (zie § 3.3).

3.8 IKAW

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW, ROB, 2005) geldt een lage trefkans op het aantreffen van archeologische waarden voor de terreingedeelten met moerige podzolgronden met keileem of potklei beginnend tussen 40 en 120 cm (iWpx en zWpx; zie kaartbijlage 1) en veengronden met een veenkoloniaal dek zonder podzol (iVz en iVc). Aan oude kleigronden (KX), gebieden met een moerige podzol (iWp), veengronden met een veenkoloniaal dek met humuspodzol (iVp), natte veengronden met een veenkoloniaal dek zonder podzol (iVz) en natte veldpodzolgronden (Hn21-VI) is een middelhoge kans op het aantreffen van archeologische waarden toegekend.

Een hoge trefkans komt alleen voor in onderzoeksgebied 3 en is gegeven aan de gebieden met droge veldpodzolen (Hn21 en Hn23). De IKAW is voor de onderzoeks-

gebieden geheel gebaseerd op de bodemkaart schaal 1:50.000 (DLO-Staring Centrum, 1991). Door gebruik te maken van extra bronnen kan een meer gedetailleerde archeologische verwachtingskaart dan de IKAW gemaakt worden (zie kaartbijlage 2). Overigens is het niet terecht dat een lage verwachting is toegekend aan terreingedeelten met moerige podzolgronden met ondiepe keileem of potklei en de oude kleigronden zijn ten onrechte als zone met een middelhoge verwachting aangemerkt. Aan de moerige podzolgronden is in onderhavige studie een middel-hoge/hoge verwachting en aan de oude kleigronden een lage verwachting toegekend (zie hoofdstuk 4).

4 Kwantitatieve archeologische verwachting

Uit hoofdstuk 3 volgt dat voor middeleeuwse nederzettingen een (zeer) lage archeologische verwachting geldt, reden om voor deze periode geen aparte verwachtingskaart te maken. Voor de prehistorie is wel een verwachtingskaart gemaakt. Op basis van de geïnventariseerde archeologische en landschappelijke gegevens alsmede het AHN zijn zones onderscheiden met verschillende verwachte dichtheden aan archeologische vindplaatsen. In dit geval gaat het enerzijds om zones met een middelhoge/hoge archeologische verwachting en anderzijds om zones met een lage archeologische verwachting (kaartbijlage 2: resp. met roze en geel aangegeven).

Middelhoge/hoge kwantitatieve archeologische verwachting

De dekzandkoppen in de laagten, de flanken van de grotere dekzandvoorkomens en de directe omgeving van pingoruïnes waren geliefde vestigingslocaties voor jagers/verzamelaars vanwege de nabijheid van water. Zoals in § 3.6 is opgemerkt, is onduidelijk of bewoning vanaf het Neolithicum in de onderzoeksgebieden mogelijk is geweest. Als dat wel het geval is geweest, zijn nederzettingen en akkers van vroege en gevorderde landbouwers hoger op de grotere dekzandvoorkomens te verwachten. Daarom geldt voor de grotere dekzandvoorkomens, hun flanken, de dekzandkoppen in de laagten, de dobben (mogelijke pingoruïnes) en hun omgeving een middelhoge/hoge archeologische verwachting voor nederzettingen.

Lage kwantitatieve verwachting

Alleen in onderzoeksgebied 2 en het uiterste oosten van onderzoeksgebied 3 komen laagten voor. Deze zullen over het algemeen te nat geweest zijn voor nederzettingen. Derhalve is hieraan een lage archeologische verwachting toegekend. In laagten zijn echter wel andere archeologische fenomenen te verwachten, zoals rituele deposities. In het zuidoosten van onderzoeksgebied 2 liggen oude kleigronden (potklei of keileem) waarop geen nederzettingen te verwachten zijn. Aan de oude kleigronden is daarom eveneens een lage archeologische verwachting toegekend.

5 Kwalitatieve archeologische verwachting

Voor een goede inschatting van het archeologisch 'potentieel' is het tevens van belang een idee te hebben van de kwaliteit: de mate van gaafheid van de (eventueel) aanwezige vindplaatsen. Hoe gaver een vindplaats is en hoe beter de (onverbrande) dierlijke en plantaardige resten bewaard zijn gebleven, des te groter het archeologisch belang ervan is. Gave vindplaatsen zijn alleen daar te verwachten waar het niveau waarop men destijds leefde (of de eerste decimeters daaronder) nog bewaard gebleven is. Dat is bijvoorbeeld het geval als nog sprake is van een (redelijk) intacte podzolbodem.

Het blijkt vaak zo te zijn dat de hoger gelegen, niet door veen afgedekte delen van het landschap zwaarder geleden hebben onder agrarische bewerkingen en andere bodemverstoringen dan de lagere delen. Daarom is voor onderhavige onderzoeksgebieden te verwachten dat de gebieden waar volgens de bodemkaart sprake is van veldpodzolen (codes Hn21 en Hn23) in het algemeen een mindere kwaliteit zullen hebben dan de lager gelegen gebieden. Bovendien is te verwachten dat in de lager gelegen terreindelen de onverbrande plantaardige en dierlijke resten beter bewaard gebleven zijn dankzij afdekking door veen of door grondwater (moerige podzolgronden en veengronden met een veenkoloniaal dek en een humuspodzol). Door middel van archeologisch booronderzoek wordt de gaafheid/mate van verstoring van de hogere delen van het landschap getoetst. Zoals eerder opgemerkt, zijn nederzettingen in de laagten niet te verwachten, maar wel andere archeologische fenomenen (zoals rituele deposities) die overigens met booronderzoek niet op te sporen zijn.

Verstoringsgegevens

In onderzoeksgebied 1 is geen sprake van belangrijke verstoringen. In onderzoeksgebied 2 liggen middenspanningskabels (zie kaartbijlage 2). In het oosten van onderzoeksgebied 3 ligt een NAM-locatie. De aanleg van deze locatie heeft waarschijnlijk gezorgd voor een diepgaande verstoring van het desbetreffende perceel. Verder liggen in dit onderzoeksgebied enkele middenspanningskabels en gas/vloeistoftransportleidingen. De diverse huisaansluitingen in de onderzoeksgebieden hebben geen groot verstorend effect en worden verder buiten beschouwing gelaten.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Conclusies

In en vlakbij de onderzoeksgebieden zijn vindplaatsen aangetroffen uit de Steentijd. Mogelijk is sprake van een bewoningshaat vanaf het Neolithicum tot in de 19e eeuw, toen de onderzoeksgebieden werden ontgonnen vanuit de verschillende vaarten. De enkele geïsoleerde middeleeuwse aardewerkvondsten kunnen echter aanwijzingen zijn voor laat-middeleeuwse activiteiten op het (daar inmiddels verdwenen) veen.

Door algemene kennis over de ligging en verspreiding van archeologische vindplaatsen/nederzettingsterreinen te combineren met archeologische gegevens uit de onderzoeksgebieden en de directe omgeving alsmede landschappelijke gegevens over de onderzoeksgebieden zelf, is voor de onderzoeksgebieden een kwantitatieve archeologische verwachtingskaart opgesteld voor de Prehistorie (kaartbijlage 2). Daarop zijn verschillende verwachtingszones onderscheiden. De zones met een middelhoge/hoge verwachte dichtheid aan nederzettingen omvatten de dekzandkoppen in de laagte, de (flanken van) grotere dekzandvoorkomens en de directe omgeving van pingoruïnes. De zones met een lage verwachte dichtheid aan nederzettingen omvatten de laagten. Wel zijn hier andere, moeilijk op te sporen archeologische fenomenen te verwachten, zoals rituele deposities.

Enkele gebieden met een middelhoge/hoge archeologische verwachting voor nederzettingen (de droge veldpodzolen) zullen naar verwachting in het algemeen een mindere kwaliteit hebben dan de overige, lager gelegen terreindelen. Bovendien is te verwachten dat in de lager gelegen terreindelen de onverbrande plantaardige en dierlijke resten beter bewaard gebleven zijn dankzij afdekking door veen of door grondwater.

In de onderzoeksgebieden zijn enkele belangrijke verstoringen aanwezig in de vorm van middenspanningkabels in onderzoeksgebied 2 en in onderzoeksgebied 3 een NAM-locatie, enkele middenspanningskabels en gas/vloeistoftransport-leidingen. Voor het overige lijken de onderzoeksgebieden intact te zijn.

6.2 Aanbevelingen

Op basis van het bureauonderzoek wordt aanbevolen om tijdig in de planvorming archeologisch inventariserend veldonderzoek te laten uitvoeren in de gebieden met een middelhoge tot hoge verwachte dichtheid aan nederzettingen. Het

onderzoek dient in eerste instantie gericht te zijn op het in kaart brengen van de kwaliteit van de bodem en op het in kaart brengen van de aanwezige archeologische nederzettingen. Nieuwe vindplaatsen, de reeds bekende vindplaatsen en de mogelijke pingoruïnes met activiteitenzone dienen door middel van een waarderend booronderzoek onderzocht te worden, gericht op het nauwkeurig bepalen van de kwaliteit (gaafheid en conservering), omvang, aard en diepteligging van de vindplaatsen. Op basis hiervan kan vroegtijdig een beslissing genomen worden over de behoudenswaardigheid van deze vindplaatsen. Alleen behoudenswaardige vindplaatsen komen in aanmerking voor bescherming of opgraving.

Archeologische fenomenen in de laagten kunnen niet door middel van een booronderzoek opgespoord worden. Op het moment dat bepaald is waar bodemingrepen in de laagten plaatsvinden, is het verstandig om deze bodemingrepen te laten uitvoeren onder archeologische begeleiding.

- contactpersoon overheid: dr. W.A.B. van der Sanden, provinciaal archeoloog Drenthe (tel. 0592-305932).
- contactpersoon RAAP: drs. A.M. Bakker, projectleider (tel. 0512-589140).

Literatuur

- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Bosch, J.H.A.**, 1990. *Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad Assen West (12W)*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem.
- DLO-Staring Centrum**, 1991. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 12 West Assen*. DLO-Staring Centrum, Wageningen.
- Exaltus, R.P., & B.I. Smit**, 2001. Archeologisch onderzoek bestemmingsplan Kloosterveen II, gemeente Assen; een verkennend en karterend archeologisch onderzoek. *RAAP-rapport 686*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Hekman, J. J.**, 2006. Plangebied Kloosterveen II te Assen, gemeente Assen; archeologisch vooronderzoek (vervolgonderzoek). *RAAP-notitie (concept)*. Raap Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Kersbergen, R. (red.)**, 2005. *Luchtfoto-atlas Drenthe, schaal 1:14.000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Pannekoek, A.J., & L.M.J.U. van Straaten (red.)**, 1992. *Algemene Geologie*. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- Gerding, M. A.W. (red.)**, 2003. *Encyclopedie van Drenthe*. Koninklijke Van Gorcum, Assen.
- ROBAS Producties**, 1990. *Historische Atlas Drenthe. Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1:25.000*. ROBAS Producties, Den Ilp.
- ROBAS Producties/Topografische Dienst**, z.j. *Foto-atlas Drenthe, schaal 1:14.000*. ROBAS Producties/Topografische Dienst, Den Ilp/Emmen.
- ROB**, 2005. *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) versie 2.1*. Ontleend aan <http://www.archis.nl>.
- Stiboka**, 1977. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 12 West Assen*. Stichting voor Bodemkartering, Wageningen.
- Versfelt, H.J. & M. Schoor**, 2001. *De Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust 1811-1813*. Heveskes Uitgevers, Groningen.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
-Mv	beneden maaiveld
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek

Overzicht van figuren, tabellen en losse kaartbijlagen

Figuur 1. De ligging van de onderzoeksgebieden (gearceerd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Kaartbijlage 1. Topografische kaart van de onderzoeksgebieden geprojecteerd op het AHN met bodemkundige en vindplaatsgegevens.

Kaartbijlage 2. Kwantitatieve archeologische verwachtingskaart voor de Prehistorie en verstoringsgegevens.

Plangebied Kloosterveen III
Gemeente Assen

Topografische kaart van de onderzoeksgebieden
geprojecteerd op het AHN met bodemkundige en vindplaatsgegevens
RAAP-rapport 1316, kaartbijlage 1, schaal 1:10.000

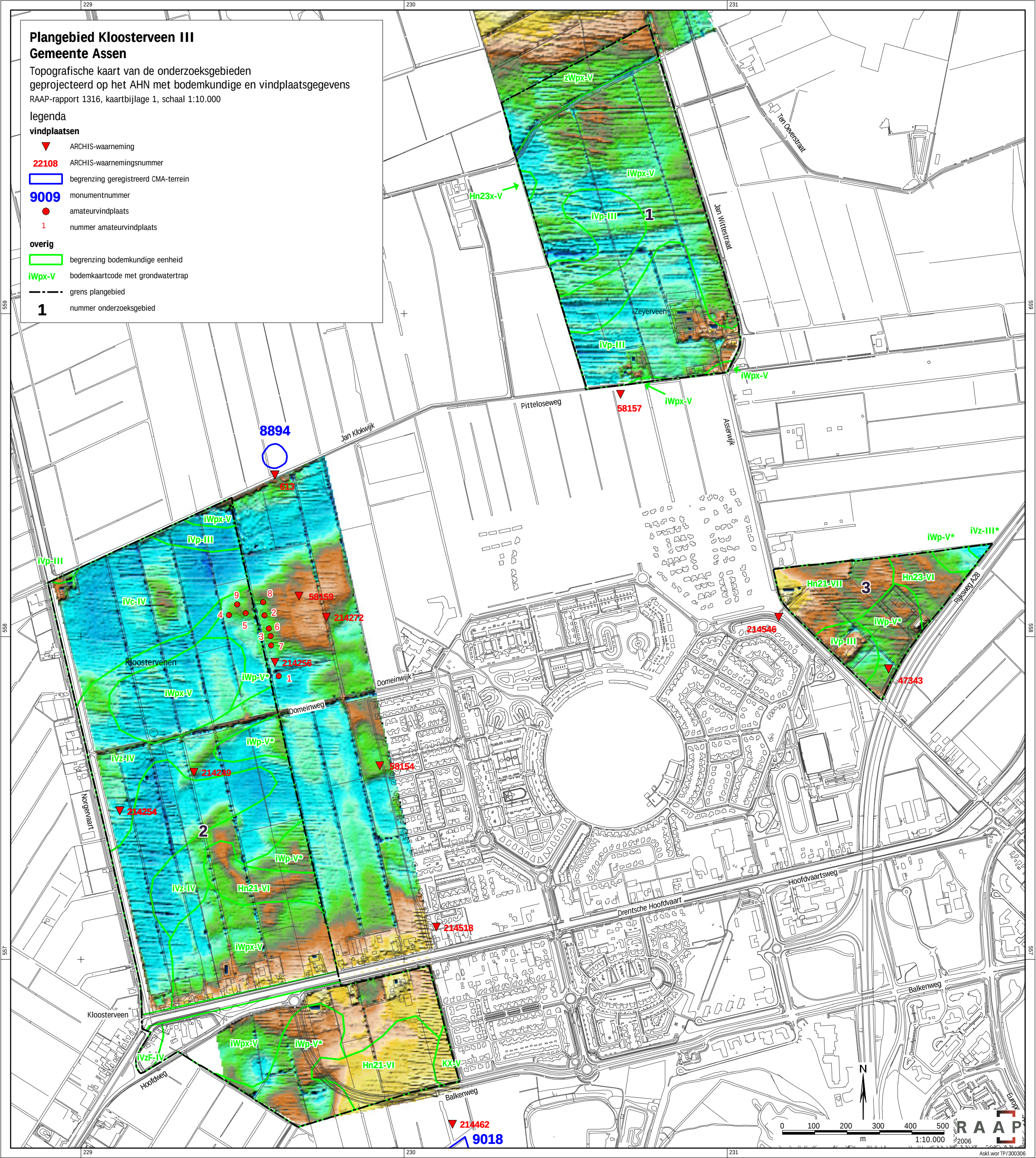
legenda

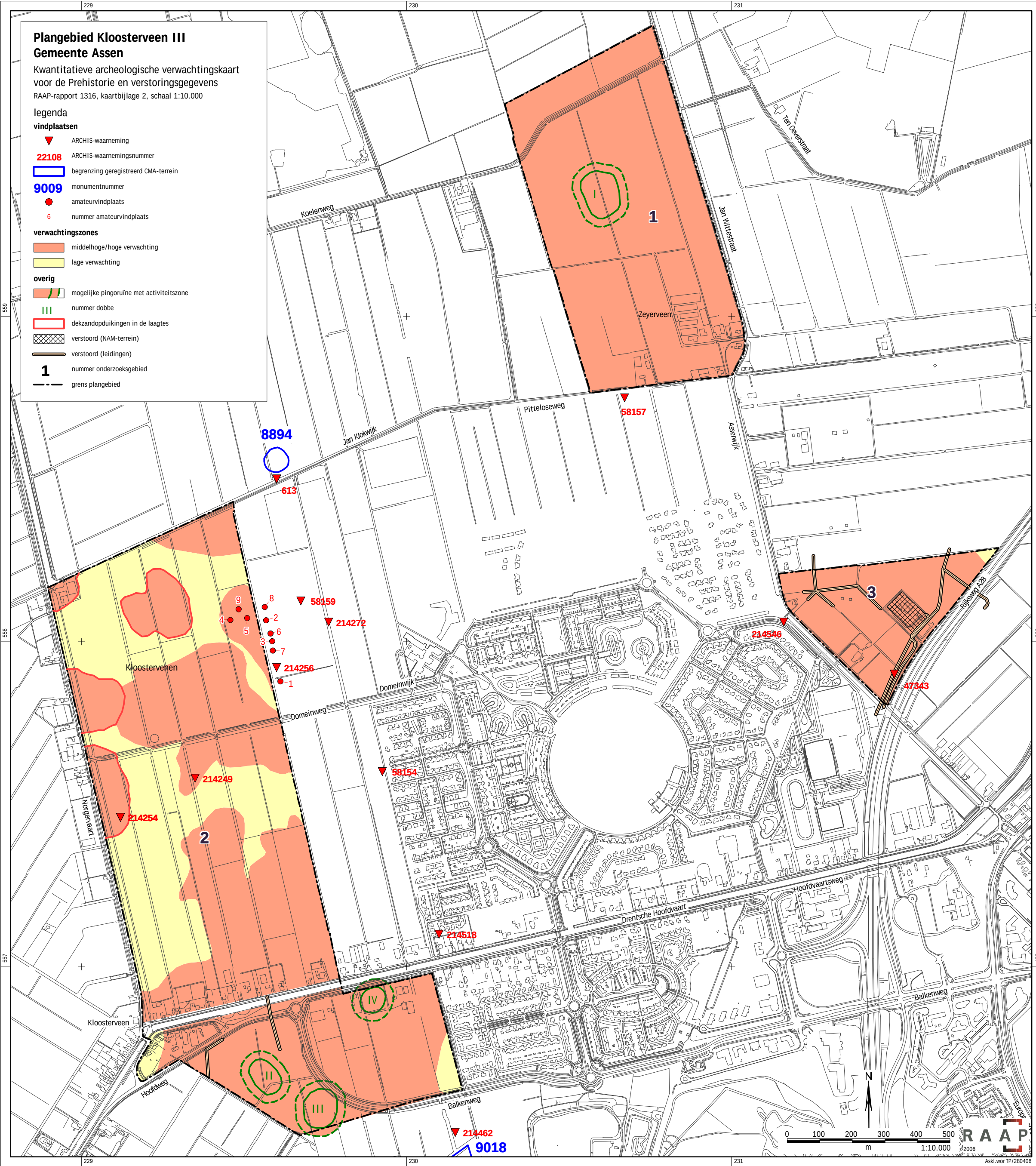
vindplaatsen

- ARCHIS-waarneming
- 22108 ARCHIS-waarnemingsnummer
- begrenzing geregistreerd CMA-terrein
- 9009 monumentnummer
- amateurvindplaats
- 1 nummer amateurvindplaats

overig

- begrenzing bodemkundige eenheid
- iWpx-V bodemkaartcode met grondwatertrap
- grens plangebied
- 1 nummer onderzoeksgebied

Plangebied Kloosterveen III Gemeente Assen

Kwantitatieve archeologische verwachtingskaart
voor de Prehistorie en verstoringsgegevens
RAAP-rapport 1316, kaartbijlage 2, schaal 1:10.000

legenda

vindplaatsen

- ▼ ARCHIS-waarneming
- 22108 ARCHIS-waarnemingsnummer
- begrenzing geregistreerd CMA-terrein
- 9009 monumentnummer
- amateurvindplaats
- 6 nummer amateurvindplaats

verwachtingszones

- middelhoge/hoge verwachting
- lage verwachting

overig

- mogelijke pingoruïne met activiteitszone
- nummer dobbe
- dekzandopduikingen in de laagtes
- verstoord (NAM-terrein)
- verstoord (leidingen)
- 1 nummer onderzoeksgebied
- grens plangebied